

КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ УХВАЛ ОСОБАМИ, ЯКИХ НЕ БУЛО ЗАЛУЧЕНО ДО УЧАСТІ У СПРАВІ У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

П.8 ч.2 ст. 129 Конституції України передбачає забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом, як одну із основних засад судочинства. Отже, з одного боку, законодавець визнає касаційне оскарження судових актів за важливий чинник здійснення судочинства, натомість з іншого - передбачає можливість обмеження законом права на касаційне оскарження.

Одним з поширених випадків порушення прав особи на судовий захист є незалучення особи до розгляду справи, за результатами якого приймається судовий акт, що стосується її прав, обов'язків такої особи.

Отже, ст.107 ГПК України передбачає право особи, яку не було залучено до участі у справі, подати касаційну скаргу, якщо суд прийняв рішення чи постанову, що стосується її прав і обов'язків.

Утім, крім рішень і постанов, господарські суди приймають такий вид судових актів, як ухвали, при цьому стаття 111-13 ГПК України «Касаційні скарги на ухвали господарських судів» не згадує осіб, яких не було залучено до участі у справі серед тих, хто наділений правом оскаржувати ухвали господарських судів у касаційному порядку. Будь-які узагальнення судової практики з цього питання відсутні. У дисертаційних дослідженнях, присвячених проблематиці касаційного провадження у господарському судочинстві, це питання також не висвітлювалося [1].

На думку В.Е. Беяневича, особи, яких не було залучено до участі у справі, не мають права подати касаційну скаргу на ухвалу місцевого чи апеляційного господарського суду, виходячи з того, що ухвалою суду спір не вирішується по суті, а тому ухвала не може стосуватися прав і обов'язків цих осіб [2, 587].

Слід погодитися з тим, що, як правило, судові ухвали формалізують рух справи, отже, особа, не залучена до участі у розгляді справи не має законного інтересу в їх оскарженні.

Утім цей висновок є правильним не у всіх випадках.

Слід погодитися з В.М. Шерстюком, який наводить такі ознаки судового акту, прийнятого щодо прав і обов'язків особи, не залученої до участі у справі:

- описова чи мотивувальна частина судового акту містить висновки, або судження суду про права і обов'язки особи;
- у резолютивній частині судового акту суд прямо вказує на права і обов'язки особи [3, 528-529].

Отже, у першому з описаних випадків суд встановлює що залученої до участі у справі особи певні факти, що створює потенційну загрозу зміни її правового положення у майбутньому. Зокрема це відбувається у випадку використання встановленого рішенням у справі факту як такого, що не потребує доказування в іншій справі (господарській, адміністративній або цивільній) згідно з положеннями ч.2 ст.34 ГПК України, ч.1 ст.72 КАС України, ч.3 ст.61 ЦПК України. З огляду на особливості характеру мотивувальної частини ухвал вони дійсно навряд чи можуть впливати на права і обов'язки осіб, не залучених до участі у справі

У другому з описаних випадків судовий акт безпосередньо змінює правове положення особи, яку не було залучено до участі у справі. Слід зауважити, що ухвала господарського суду може порушувати права особи не залученої до участі у справі, і покладати на неї обов'язки саме в такий спосіб. Зокрема, ухвала місцевого господарського суду може стосуватися прав і обов'язків особи, не залученої до участі у справі, оскільки такою ухвалою:

Припинено провадження у справі у зв'язку із затвердженням мирової угоди між сторонами у справі, якщо така мирова угода стосується прав і обов'язків особи, яку не було залучено до участі у справі;

Забезпечено позовні вимоги засобом, який порушує права такої особи.

Наприклад, Верховний Суд України ухвалою від 19 лютого 2008 р. скасував ухвалу Вищого господарського суду України від 23 листопада 2007 р. у справі №5/142/07 про відмову у прийнятті касаційної скарги на ухвалу господарського суду першої інстанції про припинення провадження у справі і затвердження мирової угоди, поданої особою не залученою до участі у розгляді справи, і передав касаційну скаргу до Вищого господарського суду України для розгляду по суті [4]. При цьому Верховний Суд України прямо зауважив, що у цій ситуації звернення з касаційною скаргою на ухвалу є єдиним способом захисту порушених прав особи, не залученої до участі у справі, отже, незаконно відмовивши у прийнятті касаційної скарги, Вищий господарський суд України, всупереч статті 19 Конституції України, обмежив суб'єкта оскарження у здійсненні прав, передбачених п.8 ч.3 ст.129 Конституції України, і фактично ухилився від здійснення визначених законом повноважень. При цьому слід підкреслити, що

- Вищий господарський суд України фактично не мав законних підстав для прийняття до провадження касаційної скарги на ухвалу господарського суду особи, не залученої до участі у справі;
- Верховний Суд України послався на ст.107 ГПК України, що передбачає можливість касаційного оскарження особами, не залученими до

участі у справі рішень і постанов господарських судів, і не послався на ст. 111-13 ГПК України «Касаційні скарги на ухвали господарських судів», яка не передбачає права касаційного оскарження цими особами ухвал господарських судів.

Утім у більшості випадків Вищий господарський суд України відмовляє у прийнятті до провадження касаційних скарг на ухвали, поданих особами, не залученими до розгляду справи, з тих підстав, що:

- закон не передбачає можливості оскарження такими особами ухвал (на відміну від рішень і постанов), та/або
- скаргник не обгрунтував, яким саме чином оскаржувана ухвала стосується прав і обов'язків особи.

На нашу думку, слід змінити ст. 111-13 ГПК України, прямо передбачивши право осіб, не залучених до участі у справі, оскаржувати ухвали господарських судів, у разі якщо такі ухвали стосуються їх прав і обов'язків.

Виходячи із зазначеного вище, можна зробити такі висновки:

Діючий процесуальний закон не передбачає можливості оскарження особами, не залученими до участі у господарській справі, прийнятих у такій справі ухвал;

Кількість випадків, за яких ухвала суду в принципі може стосуватися прав і обов'язків особи, не залученої до участі у справі, об'єктивно дуже обмежена, але такі випадки трапляються;

Ст.111-13 ГПК України слід змінити, прямо передбачивши право осіб, не залучених до участі у справі, оскаржувати ухвали господарських судів, у разі якщо такі ухвали стосуються їх прав і обов'язків.

Література

1. Біда К.М. Касаційне провадження в господарському судочинстві України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ, 2005. - 195 с.
2. Беляневич В.Е. Господарський процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. - Київ: Юстініан., 2007. - 872 с.
3. Арбитражный процесс: Учебник для студентов юридических вузов и факультетов / Под ред. М.К.Треушниковой - М.: ОАО «Издательский дом «Городец», 2005. - 672 с.
4. Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 19 лютого 2008 року №3-185ук08 про скасування ухвали Вищого господарського суду України від 23 листопада 2007 року №5/142/07 // Єдиний державний реєстр судових рішень // <http://www.reyestr.court.gov.ua/> Review/6832710 [останнє відвідування 20 січня 2009 року].